18بەڵێننامە سەبارەت بە "باوەڕ بۆ مافەکان"

ئێمە، ئەندامانی ئایینی و کۆمەڵگەی مەدەنی کە لە بواری مافی مرۆڤدا کار دەکەین و لە بەیروت کۆبووینەوە لە ٢٨-٢٩ی ئاداری ٢٠١٧، ئەو قەناعەتە قوواڵە دەربڕین کە ئایین و بیروباوەڕەکانمان پابەندبوونێکی هاوبەشیان هەیە بۆ بەرزڕاگرتنی کەرامەت و بەهای یەکسانی هەموو مرۆڤەکان. بۆیە بەها هاوبەشە مرۆییەکان و کەرامەتی یەکسان ڕەگ و ڕیشەی هاوبەشی کولتوورەکانمانن. باوەڕ و مافەکان دەبێ کایەی یەکتر بەهێزکەر بن. دەربڕینی تاکەکەسی و کۆمەڵایەتی ئایینەکان یان بیروباوەڕەکان لە ژینگەیەکدا گەشە دەکات و گەشە دەکات کە مافەکانی مرۆڤ لەسەر بنەمای بەهای یەکسانی هەموو تاکەکان پارێزراون. بە هەمان شێوە مافی مرۆڤیش دەتوانێت سوود لە بناغە ڕەوشتی و ڕۆحییە قووڵە ڕەگ داکوتاوەکان وەربگرێت کە لەلایەن ئایینەکان یان بیروباوەڕەکانەوە دابین دەکرێن.

ئەم بەیاننامەییە سەبارەت بە "ئیمان بۆ مافەکان" دەگاتە کەسانی دیندار و باوەڕدار لە هەموو ناوچەکانی جیهان، بە ئامانجی پەرەپێدانی کۆمەڵگایەکی یەکگرتوو و ئاشتیخواز و ڕێزدار لەسەر بنەمای پلاتفۆرمێکی هاوبەشی کردارئاراستەکراو کە هەموو لایەنێکی پەیوەندیدار ڕێککەوتوون و کراوەن بەڕووی هەموو ئەندامێک کە هاوبەشی ئامانجەکانیان بکەن. ئێمە بەهایەکی زۆر دەدەین کە بەیاننامەکەمان سەبارەت بە باوەڕ بۆ مافەکان، وەک پێشینەی دامەزراندنی پلانی کارکردنی ڕەبەت، هەم لە ژێر چاودێری و بە پشتیوانی نەتەوە یەکگرتووەکان کە نوێنەرایەتی هەموو گەلانی جیهان دەکات، هەم بیری لێکرایەوە و هەم بەڕێوەچوو، هەروەها بە میکانیزمەکانی مافی مرۆڤی نەتەوە یەکگرتووەکان وەک ڕاپۆرتەی تایبەت و ئەندامانی ئەنجومەن.

پلانی کارکردنی ڕەبەتی ساڵی ٢٠١٢ سێ بەرپرسیارێتی سەرەکی تایبەتی سەرکردە ئایینییەکان دەخاتە ڕوو:
(ا) سەرکردە ئایینییەکان پێویستە خۆیان لە بەکارهێنانی پەیامی ڕەگەزپەرستی یان دەربڕینێک بەدوور بگرن کە ڕەنگە تووندوتیژی، دوژمنایەتی یان جیاکاری هان بدات؛ (ب) هەروەها سەرکردە ئایینییەکان ڕۆڵێکی گرنگیان هەیە لە قسەکردن بە تووندی و خێرا لە دژی گرژی، چەشنە جیاکارییەکان و نموونەکانی قسەی ڕقاوی؛ وە (ج) سەرکردە ئایینییەکان دەبێ ڕوون بن کە تووندوتیژی هەرگیز ناتوانرێت وەک وەڵامێک بۆ هاندانی ڕق و کینە بەکار بێت (بۆ نموونە تووندوتیژی بە هۆی هەراساندنی پێشوو ڕەوا بکرێت).

بۆ ئەوەی کاریگەرییەکی بەرجەستە بەو سێ بەرپرسیارێتییە سەرەکییەی سەرەوە بدەین کە لە پلانی کارکردنی ڕەبەتدا هاتووە، کە چەندین جار لەلایەن دەوڵەتانەوە بە شێوەیەکی ئەرێنی بانگەشەیان بۆ کراوە، ئێمە ئەم هێڵکارییەی خوارەوە دادەڕێژین کە؛ 18 پابەندبوون لەسەر "باوەڕ بۆ مافەکان"، لەگەڵ کارەکانی چاودێری و بەدواداچوون:

ا. بنەڕەتیترین بەرپرسیارێتی ئێمە ئەوەیە کە پاڵپشتی بۆ مافی هەموو کەسێک بۆ هەڵبژاردنی ئازاد و بە تایبەتی بۆ ئازادی بیرکردنەوە، ویژدان، ئایین یان باوەڕەکانی هەمووان مامەڵە بکەین. ئێمە پابەندبوونمان بە ڕەوشە گشتیەکان و ستانداردەکان دووپات دەکەینەوە، لەوانەش مادەی ١٨ی پەیمانی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان کە ڕێگە بە هیچ سنووردارکردنێک نادات بە هیچ شێوەیەک لەسەر ئازادی بیرکردنەوە و باوەڕ یان لەسەر ئازادی هەبوون یان وەرگرتنی ئایینێک یان باوەڕێک بە دڵی مرۆڤ. ئەم ئازادییانە کە بەبێ مەرج بە ڕەوشەکانی جیهانی پارێزراون، هەروەها بەپێی فێرکارییە ئایینییەکان شایستەیەکی پیرۆز و بێبەشنەبوونن.

- "لە ئایینda ناچاری نابێت." (قورئان ٢:٢٥٦)؛
- " ڕاستی لە پەروەردگارەکەتەوەیە، کەواتە با ئەو کەسەی پێی خۆشە باوەڕ بکات و ئەوەی پێی خۆشە با کفر بکات" (قورئان 18:29)؛
- "بەڵام ئەگەر خزمەتکردنی یەزدان بەلای ئێوەدا نەخوازراو بوو، ئەوا ئەمڕۆ بۆ خۆتان هەڵبژێرن کە خزمەت بە کێ دەکەن" (یەشوع ٢٤: ١٥)
- "هیچ کەسێک نابێت کەسێکی تر ناچار بکات؛ کەس نابێت کەسێکی تر بقۆزێتەوە. هەموو کەسێک، هەر تاکێک، مافی لەدایکبوونی بێبەشنەکراوی هەیە کە بەدوای بەختەوەری و بەدیهێنانی خۆیدا بگەڕێت و بەدوایدا بگەڕێت، خۆشەویستی و ڕازیکردن تاکە یاسای یەکگرتوویی کۆمەڵایەتییە". (گورو گرانت ساهیب، ل ٧٤)
- "کاتێک ئازادی ویژدان و ئازادی بیرکردنەوە و مافی قسەکردن بەردەوام بن - واتە کاتێک هەر کەس بە گونجاوی وێنەسازی خۆی بە بیروباوەڕەکانی بدات – پەرەسەندن و گەشە گومانی تێدا نیە." (عبدولبەها)
- "پێویستە مرۆڤەکان ئامانجیان ئەوە بێت کە مامەڵە لەگەڵ یەکتردا بکەن وەک چۆن حەز دەکەن خۆیان مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت – بە لێبوردەیی و ڕەچاوکردن و بەزەییەوە." (یاسای زێڕین)

II. ئێمە ئەم بەیاننامەیە لەسەر "ئیمان بۆ مافەکان" وەک کەمترین پێوەرێکی هاوبەش بۆ باوەڕداران (چ ئایینی، نە ئایینی، بێ باوەڕ یان شتێکی تربن) دەبینین، لەسەر بنەمای ئەو قەناعەتەمان کە لێکدانەوەکان بۆ ئایین یان باوەڕ دەبێت زیادکردنی ئاستی پاراستنی کەرامەتی مرۆڤ زیاد بکات کە یاسا دروستکراوەکانی مرۆڤ دابینی دەکات.

III. بەو پێیەی ئایینەکان بەپێویستی دەزانن کە ملکەچی لێکدانەوە مرۆییەکان بن، ئێمە پابەند دەبین بە پێشخستنی بەشداریکردنی بنیاتنەر لەسەر تێگەیشتن لە دەقە ئاینییەکان. لە ئەنجامدا، بیرکردنەوەی ڕەخنەگرانە و مشتومڕ لەسەر پرسە ئایینییەکان نەک هەر نابێت مامەڵە بکرێت بەڵکو وەک مەرجێک بۆ لێکدانەوە ئایینییە ڕۆشنگەرەکان لە جیهانێکی جیهانگیریدا کە لە کۆمەڵگە فرە کولتوری و فرە ئایینییەکان پێکهاتووە و بەردەوام ڕووبەڕووی ئاستەنگە پەرەسەندووەکان دەبنەوە، هان بدرێت.

IV. بەڵێن دەدەین پشتگیری و پێشخستنی مامەڵەی یەکسان لە هەموو بوارەکان و دەرکەوتەکانی ئایین یان بیروباوەڕدا بکەین و هەموو جۆرە کارێکی جیاکاری ئیدانە بکەین. ئێمە پابەندین بە ڕێگریکردن لە بەکارهێنانی چەمکی "ئاینی دەوڵەت" بۆ جیاکاری لە دژی هەر تاکێک یان گرووپێک و هەر لێکدانەوەیەکی لەو جۆرە بە پێچەوانەی یەکیەتی مرۆڤایەتی و کەرامەتی یەکسانی مرۆڤایەتی دەزانین. بە هەمان شێوە ئێمە پابەندین بە ڕێگریکردن لە بەکارهێنانی "عەلمانیزمی عەقیدەی" کە دنیای جۆراو جۆری ئایینی یان بیروباوەڕی لە کردەیدا کەم بکاتەوە.

- "پاشان پەترۆس دەستی کرد بە قسەکردن: 'ئێستا تێدەگەم کە چەندە ڕاستە کە خودا لایەنگری نیشان نادات'." (ئەکەد ١٠:٣٤)

V. بەڵێن دەدەین لە جێبەجێکردنی ئەم بەیاننامەیەدا سەبارەت بە "ئیمان بۆ مافەکان" جیاکاری نەکردن و یەکسانی جێندەری مسۆگەر بکەین. ئێمە بە تایبەتی پابەند دەبین بە سەردانیکردنەوە، هەریەکەیان لە چوارچێوەی بوارەکانی لێهاتوویی خۆماندا، ئەو تێگەیشتن و لێکدانەوە ئاینیانەی کە پێدەچێت نایەکسانی جێندەری و چەشنە پێشانە جیاکاریەکان و زیانبەخشەکان بەردەوام بکەن یان پەسندی توندوتیژی جێندەری بن. ئێمە بەڵێن دەدەین دادپەروەری و بەهای یەکسان بۆ هەمووان دەستەبەر بکەین و هەروەها مافی هەموو ژنان و کچان و کوڕان دووپات بکەینەوە کە تووشی هیچ جۆرە جیاکاری و توندوتیژییەک نەبن، لەوانەش کارە زیانبەخشەکانی وەک تاوانەکانی خەتەنەکردنی مێینە، هاوسەرگیری منداڵ و/یان زۆرەملێ کە بەناوی ئەوەی پێی دەوترێت شەرەفەوە ئەنجام دەدرێن.

- "پیاو پێویستە زیاتر ڕێز لە ژنەکەی بگرێت لەوەی کە ڕێز لە خۆی بگرێت و خۆشی بوێت بەقەد ئەوەی خۆی خۆشدەوێت." (تەلمود، یەبامۆت، ٦٢،ب)
- "هەرگیز ڕێگە نادەم کاری هیچ کەسێک لە ئێوەدا لەدەست بچێت، چ نێر بێت یان مێ، چونکە ئێوە لە یەکترن." (قورئان ٣، ١٩٥)
- "ئەی مرۆڤایەتی، بەڕاستی ئێمە ئێوەمان لە نێر و مێ دروست کردووە و ئێوەمان کردووە بە گەل و هۆز تا یەکتر بناسن." (قورئان ٤٩:١٣)
- " بە وێنەی خودا ئەوی بە نێر و مێ دروست کردووە. دروستی کردوون." (پیدابوون ١، ٢٧)
- " باشترین لە ئێوە ئەو کەسەیە کە باشترینە بۆ ژنەکەی" (فەرموودە)
- "ئەوە ژنێکە کە هاوڕێ و هاوبەشە بۆ هەتا هەتایە، ئەوە ژنە کە مرۆڤایەتی بەردەوام دەکات، چۆن بە کەم سەیری بکەین کە بە بەهاترین لەدایک دەبن. لە ژنێکەوە ژن لەدایک دەبێت: هیچیان بەبێ ژن بوونیان نابێت." (گورو گرانت ساهیب، ل 473)
- "جیهانی مرۆڤایەتی خاوەنی دوو باڵە؛ نێر و مێ. تا ئەو کاتەی ئەم دوو باڵە لە هێزدا هاوتا نەبن باڵندە نافڕێت. تا مرۆڤایەتی نەگاتە هەمان پلەی مرۆڤ، تا چێژ لە هەمان گۆڕەپانی چالاکییەکان وەربگرێت، دەستکەوتێکی نمونەیی بۆ مرۆڤایەتی بەدی نایەت" ('عەبدولبەها)
- "ڕێبازێکی گشتگیر و کاریگەر بۆ بنیاتنانی توانا دەبێت ئامانجی بەشداریکردنی سەرکردە کاریگەرەکان بێت، وەک سەرکردە نەریتی و ئایینییەکان [...]" (ڕاسپاردەی گشتی هاوبەش ژمارە 31ی لیژنەی نەهێشتنی جیاکاریی دژی ژنان/سەرنجی گشتی ژمارە 18ی لیژنەی مافەکانی منداڵان سەبارەت بە پراکتیزە زیانبەخشەکان، CEDAW/C/GC/31-CRC/C/GC/18، بڕگەی 70)

VI. ئێمە بەڵێن دەدەین لە پێناو مافەکانی هەموو کەسانی سەر بە کەمینەکان لە چوارچێوەی بوارەکانی کارکردنماندا بوەستینەوە و بەرگری لە ئازادی ئایین یان بیروباوەڕیان بکەین و هەروەها مافی بەشداریکردنیان بە شێوەیەکی یەکسان و کاریگەر لە ژیانی کولتووری، ئایینی، کۆمەڵایەتی، ئابووری و گشتیدا، وەک ئەوەی یاسای نێودەوڵەتی مافی مرۆڤ دانیان پێدانراوە، وەک کەمترین پێوەرێک بۆ هاودەنگی لە نێوان هەموو باوەڕداران.

VII. ئێمە بەڵێن دەدەین بە ئاشکرا هەموو ئەو حاڵەتانەی داکۆکیکردن لە ڕق و کینە کە هاندەری تووندوتیژی، هەڵاواردن یان دوژمنایەتین، لەوانە ئەوانەی کە دەبنە هۆی تاوانی دڕندەیی، ئیدانە بکەین. ئێمە بەرپرسیارێتییەکی ڕاستەوخۆمان لە ئەستۆدایە بۆ ئیدانەکردنی ئەو جۆرە داکۆکیکردنە، بەتایبەتی کاتێک بەناوی ئایین یان بیروباوەڕەوە بەڕێوەدەچێت.

- "ئێستا فەرمانەکە ئەمەیە: بە ئەنجامدەر بیکە تا وای لێبکات." (شانشینی ناوەڕاستی میسری کۆن)
- "ئازار بە داد بگەڕێنەوە و میهرەبانی بە میهرەبانی. (کۆنفۆشیۆس)
- "ئەوەی ڕقی لێتە لای تۆ، لەگەڵ هاوڕێکەت مەکە." (تەلمود، شەبات، ٣١،ئە)
- "هەر وشەیەک بیڵێین پێویستە بە وریاییەوە هەڵبژێردرێت بۆ ئەوەی خەڵک گوێیان لێدەبێت و بە باشی یان بە ناخۆشی لە ژێر کاریگەرییاندا دەبن." (بودا)
- "بە خۆکۆنترۆڵکردن و بە کردنی دارما (ڕەفتاری ڕاست) بە سەرنجی سەرەکی خۆت، مامەڵە لەگەڵ ئەوانی تردا بکە وەک چۆن مامەڵە لەگەڵ خۆت دەکەیت." (مەهاباراتا)
- "تۆ تۆڵە مەکە و کینە لە خزمەکانت هەڵمەگریت، دراوسێکەت وەک خۆت خۆش بوێت" (لێڤیەکان ١٩: ١٨)
- "بۆیە هەموو ئەو شتانەی کە دەتانەوێت مرۆڤەکانتان پێیکەن، ئێوەش هەروایان لەگەڵ بکەن، چونکە ئەمە یاسا و پێغەمبەرانە." (مەتا ٧: ١٢)
- "ئەوەی کە نەتدەویست بیخەیتە سەر هیچ کەسێک مەڵێ، ئەوەی نایڵێی مەڵێ" (بەهائوڵا)

VIII. ئێمە لەبەر ئەوە بەڵێن دەدەین کە هەریەکەمان لە چوارچێوەی کایەکانی خۆماندا، سیاسەت و میتودۆلۆژیا بۆ چاودێریکردنی لێکدانەوە، بڕیاردان یان بۆچوونە ئایینییەکانی دیکە کە بە ئاشکرا لەگەڵ نۆرم و ستانداردە گشتگیرەکانی مافی مرۆڤدا ناکۆکە، بەبێ گوێدانە ئەوەی کە ئایا لەلایەن دامەزراوە فەرمیەکانەوە یان لەلایەن کەسانی خۆبەخشەوە دەخوێندرێنەوە، دابمەزرێنین. ئێمە بەنیازین ئەم بەرپرسیارێتییە بە شێوەیەکی بابەتیی دیسپلینکراو تەنیا لە چوارچێوەی بوارەکانی لێهاتوویی خۆماندا بە شێوەیەکی خۆڕاگری، بەبێ ئەوەی حوکم لەسەر باوەڕ یان بیروباوەڕی ئەوانی دیکە بدەین، لە ئەستۆ بگرین.

- حوکم مەدەن، ئەگینا ئێوەش دادگایی دەکرێن، چونکە بە هەمان شێوە حوکم لەسەر کەسانی تر، ئێوەش دادگایی دەکرێن و بەو پێوانەیەی کە بەکاری دەهێنن، بۆ ئێوە دەپێورێت. (ئینجیل، مەتا ٧: ١-٢)
- دڵت ڕابهێنە بە ڕەحمەت و سۆز و میهرەبانی بۆ ئەوان... بەو پێیەی دوو جۆرن، یان براتە لە ئایینداً یان یەکێکیان وەک تۆ لە دروستکردندا...کەواتە، لێخۆشبوون و لێخۆشبوونت بۆیان درێژبکەرەوە، بە هەمان شێوەی ئەوەی کە حەز دەکەیت خوا لێخۆشبوون و لێخۆشبوونی خۆی بۆ تۆ درێژ بکاتەوە" (نامەیەکی خەلیفە عەلی بۆ مەلیک ئەشتار، پارێزگاری میسر)
- ئامانجی جەوهەری ئایینی خودا بریتییە لە دامەزراندنی یەکێتی لە نێوان مرۆڤایەتیدا، دەرکەوتە ئیلاهییەکان دامەزرێنەری ئامرازەکانی هاوبەشی و خۆشەویستی بوون، ئەوان نەهاتوون بۆ دروستکردنی ناکۆکی و ڕق لە جیهاندا، ئایینی خودا هۆکاری خۆشەویستییە، بەڵام ئەگەر وا بکرێت سەرچاوەی دوژمنایەتی و خوێنڕشتن بێت، بێگومان نەبوونی باشترە لە بوونی؛ چونکە ئەو کاتە دەبێتە شەیتانی، ناکۆکی و ڕق و کینە. زیانبەخش و بەربەستێکە لەبەردەم جیهانی مرۆڤایەتیدا". (عبدولبەها)

IX. هەروەها بەڵێن دەدەین کە خۆمان بەدوور بگرین و داکۆکی بکەین و بە هاوبەشی ئیدانەکردنی هەر بڕیارێکی گشتی حوکمدەرانە لەلایەن هەر ئەکتەرێکەوە کە بەناوی ئایینەوە ئامانجی بێبەشکردنی ئایین یان باوەڕی تاک یان کۆمەڵگەیەکی دیکە بێت بە شێوەیەک کە بیانخاتە بەردەم تووندوتیژی بەناوی ئایین یان زەوتکردنی مافە مرۆییەکانیان.

X. ئێمە بەڵێن دەدەین کە باوەڕ بەو لێکدانەوە جیاکارییانە نەدەین لەسەر بنەمای ئایینی دەکەن، بیروباوەڕەکان یان شوێنکەوتووانی ئەوان بە ئامرازێک بکەن بۆ هاندانی ڕق و تووندوتیژی، بۆ نموونە بۆ مەبەستی هەڵبژاردن یان دەستکەوتی سیاسی.

XI. ئێمە بە یەکسانی پابەندین بە نە چەوساندنەوەی دەنگ و بۆچوونە ڕەخنەگرەکان لەسەر بابەتەکانی ئایین یان بیروباوەڕ، هەرچەندە هەڵە یان هێرشبەرانە هەستیان پێبکرێت، بەناوی "پیرۆزیەتی" بابەتەکەوە و داوا لەو دەوڵەتانە دەکەین کە هێشتا یاسای دژە کوفر یان دژە لادانەیان هەیە هەڵبوەشێننەوە، بەو پێیەی ئەم جۆرە یاسایانە کاریگەری پوکانەوەی هەیە لەسەر چێژوەرگرتن لە ئازادی بیرکردنەوە، وێژدان، ئایین یان باوەڕ و هەروەها لەسەر گفتوگۆ و مشتومڕی تەندروست سەبارەت بە پرسە ئایینییەکان.

XII. ئێمە پابەندین بە وردکردنەوەی زیاتری کۆرسەکان، کەرستەی فێرکردن و کتێبی خوێندن لە هەر شوێنێک کە هەندێک وەربژاردنە ئاینییەکان، یان شێوازی پێشکەشکردنیان، ڕەنگە ببێتە هۆی تێڕوانین بۆ بریکاری تووندوتیژی یان جیاکاری. لەم چوارچێوەیەدا بەڵێن دەدەین کە ڕێزگرتن لە فرەیی و هەمەچەشنی لە بواری ئایین یان باوەڕدا و هەروەها مافی وەرنەگرتنی ڕێنمایی ئایینی کە لەگەڵ قەناعەتی مرۆڤدا ناتەبا بێت، بەرەوپێش ببەین. هەروەها ئێمە پابەندین بە بەرگریکردن لە ئازادیی ئەکادیمی و ئازادی ڕادەربڕین، هاوتەریب لەگەڵ مادەی ١٩ی پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان، لە چوارچێوەی گوتاری ئایینیدا بە مەبەستی پێشخستنی ئەوەی کە بیرکردنەوەی ئایینی توانای ڕووبەڕووبوونەوەی تەحەددیاتی نوێ و هەروەها ئاسانکاری بۆ بیرکردنەوەی ئازاد و داهێنەرانە هەیە. ئێمە پابەندین بە پشتگیریکردنی هەوڵەکان لە بواری چاکسازی ئایینی لە بوارەکانی پەروەردەیی و دامەزراوەیی.

- "تەنها بنەمای دەتوانرێت بۆ ڕەوشتی ڕاستەقینە، هاوبەشبوونی بۆ پەسەندکردن و ڕەزامەندیە".(A.J. Ayer)

XIII. بەڵێن دەدەین لەسەر ئەزموون و وانە فێربووەکان لە پەیوەندیکردن لەگەڵ منداڵان و گەنجان، کە یان قوربانی یان بەرەوڕووی هاندانن بۆ تووندوتیژی بەناوی ئاینەوە، بە مەبەستی دارشتنی میتودۆلۆژیا و ئامراز و گێڕانەوەی گونجاو بۆ ئەوەی کۆمەڵگە ئاینییەکان بتوانن بە شێوەیەکی کاریگەر مامەڵە لەگەڵ ئەم دیاردەیە بکەن، بە گرنگیدانێکی تایبەت بە ڕۆڵی گرنگی دایک و باوک و خێزانەکان لە دۆزینەوە و چارەسەرکردنی نیشانە سەرەتاییەکانی ئامادەیی منداڵان و گەنجان بەرامبەر بە تووندوتیژی بەناوی ئایینەوە.

- "مەهێڵە کەس بە چاوی سووک سەیرت بکات چونکە گەنجیت، بەڵکو لە قسەکردن و ڕەفتار و خۆشەویستی و ئیمان و پاکی نموونە بۆ باوەڕداران دابنێ". (١ تیمۆتێوس ٤: ١٢)

XIV. ئێمە بەڵێن دەدەین کە لە چوارچێوەی کاریگەرییەکانی خۆماندا، پێویستییەکی زۆرەملێی دڵنیابوون لە ڕێزگرتن لە هەموو چالاکییەکانی هاوکاری مرۆیی بنەماکانی ڕەفتاری بۆ ڕێکخراوی خاچی سوور و مانگی سووری نێودەوڵەتی و ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە بەرنامەکانی بەرپەرچدانەوەی کارەساتەکاندا بەرەوپێش ببەین، بە تایبەت کە یارمەتییەکان بەبێ گوێدانە عەقیدەی وەرگران و بەبێ جیاوازی نەرێنی بە هیچ جۆرێک و کە یارمەتییەکان بۆ زیاترکردنی کارەساتەکان دەدرێن ڕوانگەی ئایینی تایبەت.

XV. ئێمە بەڵێن دەدەین نە خەڵک ناچار بکەین و نە کەسانی لە دۆخە لاوازەکاندا بقۆزنەوە بۆ گۆڕینی ئایین یان بیروباوەڕەکەیان، لە هەمان کاتدا بە تەواوی ڕێز لە ئازادیی هەموو کەسێک دەگرین بۆ هەبوون، وەرگرتن یان گۆڕینی ئایینێک یان بیروباوەڕێک و مافی دەرخستنی لە ڕێگەی فێرکردن، پراکتیزەکردن، پەرستن و ڕەچاوکردنی، چ بە تاک یان لە کۆمەڵگەدا لەگەڵ کەسانی دیکە و بە شێوەی گشتی یان تایبەت.

XVI. ئێمە پابەندین بە بەکارهێنانی قورسایی ڕۆحی و ڕەوشتی ئایینەکان و بیروباوەڕەکان بە ئامانجی بەهێزکردنی پاراستنی مافە گشتگیرەکانی مرۆڤ و پەرەپێدانی ستراتیژی خۆپارێزی کە لەگەڵ چوارچێوە ناوخۆییەکانماندا دەگونجێنین، بە سوودوەرگرتن لە پشتیوانییە لایەنە پەیوەندیدارەکانی نەتەوە یەکگرتووەکان.

- "دراوسێکەت وەک خۆت خۆش بوێت، هیچ فەرمانێک لەمانە گەورەتر نییە" (مارک ١٢، ٣١)
- "بەڵام دوژمنەکانت خۆشبوێت، چاکەیان لەگەڵ بکە و قەرزیان پێبدە بەبێ ئەوەی چاوەڕێی ئەوە بکەیت هیچت بۆ بگەڕێتەوە، ئەوا پاداشتەکەت زۆر دەبێت" (لووقا ٦، ٣٥)
- "بوونەوەری خودا زان هەمیشە بێ پەڵەیە، وەک خۆر کە ئاسوودەیی و گەرمی خۆی بە هەمووان دەبەخشێت، بوونەوەری خودا ئاگادار بە یەکسانی سەیری هەمووان دەکات، وەک با، کە بە یەکسانی بەسەر پاشا و سوالکەری هەژاردا دەهەژێت." (گورو گرانت ساهیب ل ٢٧٢)
- "ئاینی خودا و یاسای ئیلاهییەکەی بەهێزترین ئامراز و دڵنیاترین ئامرازن بۆ بەرەبەیانی ڕووناکی یەکێتی لە نێوان مرۆڤەکاندا، پێشکەوتنی جیهان و گەشەسەندنی گەلان و ئارامیی گەلان و ئارامی هەموو ئەوانەی لەسەر زەوی نیشتەجێن لە بنەما و ڕێوڕەسمەکانی خودان."(بەهائولا)

XVII. ئێمە پابەندین بە پشتیوانی یەکتر لە ئاستی جێبەجێکردنی ئەم بەیاننامەیەدا لە ڕێگەی ئاڵوگۆڕی پراکتیکەکان، بەرزکردنەوەی توانای هاوبەش و چالاکیی بەردەوامی نوێکردنەوەی کارامەییەکان بۆ بانگخوازانی ئایینی و ڕۆحی، مامۆستایان و ڕاهێنەران، بەتایبەتی لە بوارەکانی پەیوەندیکردن، کەمینە ئایینیەکان یان باوەڕییەکان، نێوەندگیری نێوان کۆمەڵگاکان، چارەسەرکردنی ناکۆکی، دۆزینەوەی پێشوەختەی گرژییە کۆمەڵایەتییەکان و تەکنیکەکانی چاکسازی. لەم بێهودەیەدا، ئێمە بەدوای ئامرازەکانی پەرەپێدانی هاوبەشی بەردەوام لەگەڵ دامەزراوە ئەکادیمییە تایبەتمەندەکاندا دەگەڕێین بۆ ئەوەی توێژینەوەی نێوان زانستەکان لەسەر پرسیارە تایبەتەکانی پەیوەست

به باوەڕ و مافەکان بەرەوپێش ببەین و سوود لە دەرئەنجامەکانیان وەربگرین کە دەتوانن بەرنامە و ئامرازەکانی هاوپەیمانیمان بۆ باوەڕ بۆ مافەکان پێشبخەن.

XVIII. ئێمە بەڵێن دەدەین کە ئامرازە تەکنەلۆژییەکان بە شێوەیەکی داهێنەرانەتر و بەردەوامتر بەکاربهێنین لە پێناو بڵاوکردنەوەی ئەم بەیاننامەیە و دواتر پەیامەکانی باوەڕ بۆ مافەکان بۆ بەرزکردنەوەی کۆمەڵگا یەکگرتووەکان کە بە هەمەجۆریی دەوڵەمەندکراون، لەوانەش لە بواری ئایین و بیروباوەڕەکاندا. هەروەها ئێمە ئامرازەکانی بەرهەمهێنانی ئامرازەکانی بەهێزکردنی توانا و گەیاندن لەبەرچاو دەگرین و بە زمانی جیاواز بەردەستیان دەکەین بۆ بەکارهێنان لە ئاستی ناوخۆییدا.

بڕوانە بەڵگەنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان. A/HRC/22/17/Add.4، هاوپێچ، پاشکۆ، بڕگەی 1. 36.

2 بڕوانە مادەی 18ی پەیماننامەی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان: (1) هەر کەسێک مافی ئازادی بیرکردنەوە و ویژدان و ئایینی هەیە، ئەم مافە بریتی دەبێت لە ئازادیی هەبوون یان وەرگرتنی ئایین یان باوەڕێکی بە دڵی خۆی، هەروەها ئازادی، یان بە تاک یان بە کۆمەڵ لەگەڵ کەسانی تر و بە شێوەیەکی گشتی یان تایبەت، بۆ دەرخستنی ئایین یان باوەڕەکەی بە پەرستش و ڕەچاوکردن و پراکتیزەکردن و فێرکردن.(2) هیچ کەسێک نابێت ملکەچی بێت بۆ زۆرکردن کە ئازادییەکەی بۆ هەبوون یان وەرگرتنی ئایینێک یان بیروباوەڕێکی هەڵبژاردەی خۆی تێکدەدات (3) ئازادی بۆ دەرخستنی ئایین یان بیروباوەڕەکانی تەنها دەتوانێت بچێتە ژێر ئەو سنووردارکردنانەی کە یاسا دیاریکراون و پێویستن بۆ پاراستنی سەلامەتی گشتی، ڕێکوپێکی، تەندروستی، یان ئەخلاق یان ماف و ئازادییە بنەڕەتییەکانی ئەوانی دیکە (4) دەوڵەتانی ئەندام لەم پەیماننامەیەدا بەڵێن دەدەن ڕێز لە ئازادی دایک و باوکان بگرن سەرپەرشتیاری یاسایی کارپێکراو بۆ دڵنیابوون لە پەروەردەی ئایینی و ئەخلاقی منداڵەکانیان بەگوێرەی قەناعەتەکانی خۆیان".

3 لەوانە ڕێککەوتننامەی ڕێگریکردن و سزادانی تاوانی جینۆساید (1948)؛ ڕێککەوتننامەی پەیوەست بە دۆخی پەنابەران (١٩٥١)؛ ڕێککەوتننامەی نێودەوڵەتی نەهێشتنی هەموو جۆرە جیاکارییەکی ڕەگەزی (١٩٦٥)؛ پەیمانی نێودەوڵەتی مافە مەدەنی و سیاسییەکان (١٩٦٦)؛ پەیمانی نێودەوڵەتی مافە ئابووری و کۆمەڵایەتی و کولتوورییەکان (١٩٦٦)؛ ڕێککەوتننامەی نەهێشتنی هەموو جۆرە جیاکارییەک لە دژی ژنان (١٩٧٩)؛ ڕێککەوتننامەی دژی ئەشکەنجە و مامەڵە یان سزای دڕندە، نامرۆڤانە یان ڕێزلێنانانەی تر (١٩٨٤)؛ ڕێککەوتننامەی مافەکانی منداڵ (١٩٨٩)؛ ڕێککەوتننامەی نێودەوڵەتی پاراستنی مافی هەموو کرێکارانی کۆچبەر و ئەندامانی خێزانەکانیان (١٩٩٠)؛ ڕێککەوتننامەی مافی خاوەن پێداویستییە تایبەتەکان (٢٠٠٦)؛ و ڕێککەوتننامەی نێودەوڵەتی بۆ پاراستنی هەموو کەسەکان لە دیارنەمانی زۆرەملێ (2006).

4 لەوانە چارنامەی جیهانی مافەکانی مرۆڤ (1948)؛ چارنامەی نەهێشتنی هەموو جۆرەکانی لێبوردەیی و جیاکاری لەسەر بنەمای ئایین یان باوەڕ (١٩٨١)؛ چارنامەی مافی کەسانی سەر بە کەمینە نەتەوەییەکان یان نەتەوەیی و ئایینی و زمانەوانییەکان (١٩٩٢)؛ بنەماکانی هەڵسوکەوت بۆ بزووتنەوەی نێودەوڵەتی خاچی سوور و مانگی سوور و ڕێکخراوە ناحکومییەکان لە بەرنامەکانی بەرپەرچدانەوەی کارەساتەکاندا (١٩٩٤)؛ چارنامەی یونسکۆ سەبارەت بە بنەماکانی لێبوردەیی (١٩٩٥)؛ بەڵگەنامەی کۆتایی کۆنفرانسی ڕاوێژکاری نێودەوڵەتی سەبارەت بە پەروەردەی قوتابخانەکان لە پێوەندی لەگەڵ ئازادی ئایین یان باوەڕ، لێبوردەیی و جیاکاری نەکردن (٢٠٠١)؛ بنەما ڕێنماییەکانی تولیدۆ بۆ فێرکردن دەربارەی ئایین و بیروباوەڕەکان لە قوتابخانە حکومییەکان (٢٠٠٧)؛ چارنامەی نەتەوە یەکگرتووەکان سەبارەت بە مافەکانی گەلانی ڕەسەن (٢٠٠٧)؛ بەیاننامەی لاهای سەبارەت بە "باوەڕ بە مافەکانی مرۆڤ" (٢٠٠٨)؛ بنەماکانی کامدن سەبارەت بە ئازادی ڕادەربڕین و یەکسانی (٢٠٠٩)؛ بڕیارنامەی 18/16ی ئەنجومەنی مافی مرۆڤ سەبارەت بە بەرەنگاربوونەوەی لێبوردەیی، چەشنە چەشنە نەڕێنییەکان و چەواشەکردنی، و جیاکاری، هاندانی تونددوتیژی و تونددوتیژی دژی، کەسانی بنەمای ئایین یان باوەڕ (و پرۆسەی ئەستەنبوڵ، 2011)؛ پلانی کارکردنی ڕەبەت سەبارەت بە قەدەغەکردنی داکۆکیکردن لە ڕق و کینەی نەتەوەیی، ڕەگەزی یان ئایینی کە هاندانی جیاکاری، دوژمنایەتی یان تونددوتیژی پێکدەهێنێت (٢٠١٢)؛ چوارچێوەی شیکاری بۆ تاوانەکانی دڕندەیی (٢٠١٤)؛ پلانی کارکردنی سکرتێری گشتی بۆ ڕێگریکردن لە تونددڕەوی تونددوتیژ (٢٠١٥)؛ هەروەها چارنامەی فەز سەبارەت بە ڕێگریکردن لە هاندانی تونددوتیژی کە دەتوانێت ببێتە هۆی تاوانی دڕندەیی (٢٠١٥).

5 هەموو وەرگێڕانەکانی دەقە ئایینی یان باوەڕییەکان لەلایەن بەشداربووانی وۆرک شۆپی بەیروتەوە لە پێوەندی لەگەڵ ئایین یان بیروباوەڕی خۆیان پێشکەش کراون و تەنیا مەبەست لێی وێناکردن و ناتەواو بوون.

6 سەیری www.icrc.org/eng/assets/files/publications/icrc-002-1067.pdf بکە.

www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/FaithForRights.aspx

---